

Sateenkaariperheet ry:n perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2022–2025

Tavoittelemme strategiamme 2030 mukaisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa, jossa:

- Jokaisella lapsella on oikeus kaikkiin vanhempiinsa
- Jokaisella perheellä on oikeus yhteiskunnan ja yhteisön tukeen
- Jokaisella yksilöllä on oikeus unelmoida lapsiperheellistymisestä, yhdenvertaiset mahdollisuudet yrittää, ja tulla lohdutetuksi, jos perhetoive ei toteudu

Visiomme voi toteutua yhteiskunnassa, jota leimaavat *turvallisuus, ilo ja ylpeys*.

Perhepoliittiset tavoitteemme rakentuvat viiden päätavoitteen alle:

1. Vanhemmuuden oikeudellinen vahvistaminen suojaa lapsen oikeutta kaikkiin vanhempiinsa
2. Sateenkaari-ihmisillä on yhdenvertaisia mahdollisuuksia perustaa lapsiperhe
3. Sateenkaariperheiden lapsia ja vanhemmuutta tuetaan palveluissa ja sosiaaliturvassa
4. Sateenkaariperheet saavat turvaa Suomesta ja voivat liikkua vapaasti valtiosta toiseen
5. Sateenkaari politiikkaa tehdään suunnitelmallisesti ja hyvin resursoidusti

Vaikuttamistyötämme ohjaavat keskeisinä periaatteina *lapsen oikeudet ja yhdenvertaisuus*.

Sanalla sateenkaariperhe voidaan viitata monenlaisiin perhetilanteisiin. Sateenkaariperheet ry:n tavoitteet rajautuvat kuitenkin tarkemmin sateenkaari-ihmisten lapsiperheisiin ja lapsiperheellistymiseen. Tehtävämme on työskennellä kahden kohderyhmän edunvalvojana:

- Sateenkaarivanhemmat, heidän lapsensa ja muut läheisensä
- Kaikki sateenkaarinuoret ja -aikuiset lapsiperhetoiveineen ja -haaveineen

Yhdistyksen kohderyhmään kuuluvat sekä sukupuolivähemmistöt että seksuaalivähemmistöt.

Painopistealueena useamman kuin kahden vanhemman sateenkaariperheet

Perhepoliittista ohjelmaa *fokusoidaan* asettamalla painopistealue. Kaudelle 2022–2025 painopistealueeksi on valittu useamman kuin kahden vanhemman sateenkaariperheet. Tarkoituksena on kiinnittää erityistä huomiota lapsiin, joiden oikeusturva on poikkeuksellisen huonosti turvattu suomalaisessa yhteiskunnassa.

Yhä useammassa perheessä lapsella on useampia kuin kaksi tosiasiallista vanhempaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun on kyse uusperheestä, apilaperheestä tai polyamoristen vanhempien perheestä. Lapsen oikeusturva vaatii, että jokaista hänen tosiasiallista vanhemmuussuhdettaan tuetaan ja suojataan. Lapsi luo kiintymyssuhteen jokaiseen vanhempansa vanhempien lukumäärästä riippumatta.

Useamman kuin kahden vanhemman perheiden näkökulmasta keskeisiä tavoitteita ovat:

- oikeudellinen vanhemmuus kahta useammalle
- sopimusoikeus lapsen huollosta ja tapaamisista useamman vanhemman kesken
- hedelmöityshoitojen saatavuus kumppanuusvanhemmille
- tiedon kulku kaikille vanhemmille ja palvelujen saatavuus kaikissa kodeissa
- perhe-etuudet turvaamaan lapsen suhdetta kaikkiin vanhempiinsa

Vaikuttamistyötä on painopistealueen asettamisesta huolimatta tarkoitus tehdä laaja-alaisesti ja ajankohtaisiin kysymyksiin reagoiden. Painopiste asetetaan tämän tavoiteohjelma ajaksi. Edellisen nelivuotiskauden painopistealue oli sukupuolen moninaisuus.

Perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2022–2025

Vanhemmuuden oikeudellinen vahvistaminen suojaa lapsen oikeutta kaikkiin vanhempiinsa

Tänä päivänä lapset elävät monenlaisissa perhetilanteissa. Lapsi luo kiintymyssuhteen kaikkiin hänen hoivastaan vastaaviin henkilöihin, riippumatta oikeudellisista tai geneettisistä siteistä. Lapsen edun mukaista on, että yhteiskunta pyrkii turvaamaan ja suojelemaan hänen tosiasiallisia vanhemmuussuhteitaan kaikin mahdollisin tavoin. Oikeudellisesti vahvistettu vanhemmuus on lapsen oikeuksien toteutumisen peruslähtökohta. Kaikki lapsen tosiasialliset vanhemmuussuhteet on voitava vahvistaa oikeudellisesti.

Nykylainsäädäntö mahdollistaa, että lapsella voi olla huoltajana muitakin kuin oikeudellisia vanhempia. Tämä ratkaisee lapsen huoltoon liittyviä käytännön kysymyksiä, mutta ei takaa lapsen oikeuksia. Lapsen oikeudet elatukseen, tapaamiseen ja perintöön liittyvät nimenomaan oikeudelliseen vanhemmuuteen, eivätkä ole ratkaistavissa riittävällä tavalla muuten. Myös perhevapaat on sidottu yhä tiukemmin oikeudelliseen vanhemmuuteen, mikä rajaa lasten oikeutta hoivaan tosiasiallisilta vanhemmiltaan.

Vain oikeudellisen vanhemmuuden kautta lapselle voi syntyä oikeus elatukseen kaikilta vanhemmiltaan. Lapselle voi testamentata perintöä, mutta ilman oikeudellista vanhemmuutta lapsi ei automaattisesti peri vanhempaansa, lapsella ei ole oikeutettu perinnön lakiosaan, alempaan veroluokkaan eikä hänellä ole asemaa pesän jäsenenä. Tuomioistuimien voi uuden lapsenhuoltolain nojalla määrätä lapselle tapaamisoikeuden tosiasialliseen vanhempaan. Lapsen oikeuksien näkökulmasta tämä on kuitenkin eri asia kuin oikeudelliseen vanhemmuuteen liittyvä lapsen lähtökohtainen oikeus tavata vanhempaansa.

Oikeudellinen vanhemmuus on voitava vahvistaa nykyistä useammin seuraavan *neljän periaatteen mukaisesti*. Neljän periaatteen jälkeen teemme esityksen vanhemmuus- ja adoptiolakien uudistamiseksi.

1. Lapselle tulee voida vahvistaa useampia kuin kaksi oikeudellista vanhempaa

Yhä useammassa perheessä lapsella on useampia kuin kaksi tosiasiallista vanhempaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun on kyse uusperheestä, apilaperheestä tai polyamoristen vanhempien perheestä. Joskus lapsen perheessä on kahta useampia vanhempia jo lapsen syntymästä lähtien. Tällaisissa perhetilanteissa lapsen etu on syntyä oikeudellisesti selkeään tilanteeseen, jossa lapsen oikeudelliset perhesuhteet ovat yksiselitteiset jo ennen lapsen syntymää.

Joskus on kyse siitä, että lapselle on lapsen elämän varrella muodostunut tosiasiallinen vanhemmuussuhde johonkin kolmanteen/neljänteen hänelle merkitykselliseen aikuiseen. Tällainen suhde on nykyään mahdollista vahvistaa perheen sisäisellä adoptiolla, mutta yhden vanhemmista on luovuttava vanhemmuudestaan, jos lapsella muuten olisi adoption seurauksena kolme oikeudellista vanhempaa. Usein lapsen etu todellisuudessa vaatisi sekä suhteen oikeudellista luomista uuteen vanhempaan että yhteyden säilyttämistä jo olemassa oleviin vanhempiin.

Asia voidaan ratkaista alla esitettävällä tavalla uudistamalla vanhemmuus- ja adoptiolakeja.

2. Oikeudellinen vanhemmuus vahvistettava vanhempien sopimuksen perusteella

Usein lapsen oikeudellisesta vanhemmuudesta sovitaan jo ennen lapsen syntymää geneettisistä ja/tai biologisista siteistä poikkeavalla tavalla. Nykylainsäädäntö noudattaa tätä periaatetta silloin, kun lahjasoluilla alkunsa saaneen lapsen vanhemmuus todetaan hedelmöityshoidoille annetun yhteisen suostumuksen nojalla.

Vanhempien keskinäiseen sopimukseen perustuva vanhemmuuden vahvistaminen tunnistaa tosiasialliset perhesuhteet oikein alusta lukien, ja mahdollistaa lapsen syntymisen oikeudellisesti selkeän tilanteeseen. Tästä syystä keskinäiseen sopimiseen perustuvaa vanhemmuuden vahvistamista on laajennettava ainakin seuraavissa tilanteissa:

- Lapsi on saanut alkunsa kahta useamman vanhemman keskinäisen, tuomioistuimen vahvistaman sopimuksen mukaisesti
- Lapsi on saanut alkunsa sijaissynnytysjärjestelyssä
- Lapsi on saanut alkunsa koti-inseminaatiolla, ja tarkoituksena on, että sukusolujen luovuttajalla ei ole vanhemman velvollisuuksia eikä oikeuksia

Vanhemmuuden vahvistaminen vanhempien välisen sopimuksen perusteella edistää, lapsen oikeusaseman selkeyttämisen lisäksi, kansalaisten sopimusvapautta keskeisen tärkeissä perhesuhteisiin liittyvissä kysymyksissä. Se kunnioittaa ihmisten itsemääräämisoikeutta lisääntymiseen liittyvissä kysymyksissä. Se tunnustaa nykyisin jo olemassa olevat perheellistymisen tavat ja pyrkii suojaamaan lapsen aseman tosiasiallisissa perhesuhteissa mahdollisimman tehokkaalla tavalla. Sopimusten laatiminen lisää vanhempien välistä keskustelua ja edistää suunniteltua vanhemmuutta.

Asia voidaan ratkaista alla esitettävällä tavalla uudistamalla vanhemmuus- ja adoptiolakeja. Esityksemme sijaissynnytyksen sääntelystä ja hedelmöityshoidoista myös alempana asiakirjassa.

3. Vanhemmuus voitava vahvistaa perheen sisäisellä adoptiolla myös avioliiton ulkopuolella

Nykyinen adoptiolaki mahdollistaa lapsen elämän varrella syntyneen tosiasiallisen vanhemmuussuhteen oikeudellisen vahvistamisen ainoastaan silloin, kun vanhemmat ovat keskenään avioliitossa. Tuomioistuimilla pitää kuitenkin olla mahdollisuus vahvistaa perheen sisäisen adoptio kaikissa tilanteissa, joissa se on tarpeellista. Adoptiolain on mahdollistettava perheen sisäisen adoption harkinta myös silloin, kun lapsen vanhemmat ovat avioliitossa, eronneet tai eivät ole koskaan olleetkaan parisuhteessa, tai kun vanhempia on useampia kuin kaksi.

4. Vanhemmuus tulee merkitä väestötietojärjestelmään sukupuolittamatta vanhemmuutena

Tällä hetkellä vanhempi merkitään väestötietojärjestelmään isänä tai äitinä. Vanhemmuusmerkinnän sukupuolittamiselle ei ole oikeudellista tarvetta, koska väestötietojärjestelmä sisältää joka tapauksessa tiedon vanhemman sukupuolesta. Väestötietojärjestelmän merkinnöillä ei ole tekemistä perheiden arjessa käyttämien vanhemmuusnimikkeiden kautta. Lainsäädännön tulisi olla mahdollisimman yleispätevää ja yksiselitteistä. Näistä syistä kaikessa muussa perhelainsäädännössä on jo luovuttu sukupuolittamasta vanhempia.

Väestötietojärjestelmän vanhemmuusmerkintöjen sukupuolittaminen on tarpeetonta, minkä lisäksi se aiheuttaa osalle perheistä haittaa. Lapsen ja vanhemman yksityiselämän varjelemiseksi, syrjinnältä suojelemiseksi ja itsemäärättyä oikeuden kunnioittamiseksi oikeudellinen vanhemmuus on kirjattava väestökirjanpitoon sukupuolittamatta. Keskenään ristiriitaisesti sukupuolitetut merkinnät paljastavat vanhemman transtaustan ja altistavat lapsen ja vanhemman syrjinnälle. Arkaluonteisen tiedon ei tule paljastua aina viranomaisten tai palveluiden (kuten päivähoidon) kanssa asioitaessa. Sukupuolitetut vanhemmuusmerkinnät eivät myöskään kunnioita muunsukupuolisten vanhempien identiteettiä.

Niin kauan kuin vanhemmuusmerkinnät tehdään sukupuolitetusti, on huolehdittava, että turhasta sukupuolittamisesta johtuvia haittoja lievennetään mahdollistamalla vanhemmuusmerkinnän (isä/äiti) korjaaminen kaikissa tilanteissa vanhemman omaa itsemäärättyä oikeutta kunnioittaen.

Yllä mainitut neljä periaatetta vaativat vanhemmuus- ja adoptiolainsäädännön uudistamista alla mainittujen suuntaviivojen mukaisesti. Myös hedelmöityshoitolakia joudutaan uudistamaan. Siitä enemmän myöhemmin tässä tavoiteohjelmassa.

Vanhemmuuslainsäädännön muutostarpeet	Adoptiolain muutostarpeet
- Oikeudellisen vanhemmuuden vahvistaminen kahta useammalle ennen lapsen hedelmöitystä tehdyn sopimuksen nojalla (= Hollannissa esitetty malli) - Vanhemmuus voitava vahvistaa sopimuksen mukaisesti myös koti-inseminaatiotilanteissa - Sijaissynnytystilanteissa vanhemmuus on vahvistettava lähtökohtaisesti osapuolten keskinäisen sopimuksen mukaisesti - Luovutaan vanhemmuusolettamasta (isysolettamasta) kokonaan, mikä merkitsisi, että kaikki ei-synnyttävät vanhemmat tunnustaisivat vanhemmuutensa - Isyyden vahvistamisen ensisijaisuudesta periaatteellisenä lähtökohtana luovuttava - Ulkomaiset vanhemmuudet kyettävä tunnustamaan myös silloin, kun kahta useampi vanhempi on vahvistettu jossain muussa maassa	- Perheen sisäistä adoptiota on voitava harkita silloinkin, kun - vanhemmat ovat avoliitossa - vanhemmat ovat eronneet - vanhemmat eivät ole koskaan olleet parisuhteessa - lapsella on kahta useampia tosiasiallisia vanhempia, esimerkiksi uusperhetilanteissa - Kaikissa yllä mainituissa perhetilanteissa perheen sisäisen adoption tulee olla harkittavissa myös aikuisten lasten osalta. - Perheen sisäisen adoption ehtona ei pidä olla, että joku olemassa olevista vanhemmista luopuu vanhemmuudestaan, jotta lapsen suhde johonkuvun toiseen vanhempaan voidaan turvata - Vuonna 2012 säädetyt adoptiolain toimeenpanossa on adoptiokentän toimijoiden keskuudessa todettu olevan niin paljon uudistamistarpeita, että esitetään koko adoptiolain kokonaisuudistusta

5. Sateenkaariperheiden lapsen huollon ja tapaamisoikeuksien täysimääräiseksi turvaamiseksi lapsenhuoltolakia on päivitettävä

Laki mahdollistaa nykyisin tuomioistuimen määrätä lapselle tapaamisoikeus muuhun kuin lapsen oikeudelliseen vanhempaan silloin, kun se on lapsen edun mukaista. Vanhemmilla tulee tämän lisäksi olla myös mahdollisuus sopia sitovasti etukäteen tapaamisoikeudesta muulle kuin oikeudelliselle vanhemmalle. Edellisen uudistuksen yhteydessä tällaista mahdollisuutta esitettiin, mutta lopulta jätettiin seurattavaksi ja myöhemmin säädettäväksi.

Vanhempien keskinäiset, yhteisymmärryksessä sovitut huoltosopimukset on hyväksyttävä oletusarvoisesti myös silloin, kun vanhemmat sopivat huoltajuudesta kahta useammalla henkilölle tilanteissa, joissa järjestely ei ole lapsen edun vastainen.

Sateenkaari-ihmisillä on yhdenvertaisia mahdollisuuksia perustaa lapsiperhe

Sateenkaariperheet ry:n vision mukaan jokaisella yksilöllä on oikeus unelmoida lapsiperheellistymisestä, yhdenvertaiset mahdollisuudet yrittää lapsiperheellistymistä ja tulla lohdutetuksi, jos lapsitoive ei toteudu. Sateenkaari-ihmisten kohdalla lapsitoiveet jäävät liian usein toteutumatta. Tarvittavan kulttuurisen ja asenteellisen muutoksen lisäksi perhetoiveiden toteutumista voidaan edistää lainsäädäntöä ja palvelujärjestelmää uudistamalla.

6. Sukupuolivähemmistöjen hedelmällisyyttä ja perheellistymismahdollisuuksia on suojattava

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lisääntymisterveydellisiä oikeuksia loukataan yhteiskunnassamme erityisen törkeällä tavalla, esimerkiksi pakotetuilla sterilisaatioilla, tarpeettomilla normalisoivilla leikkauksilla, lainsäädännöllä ja palvelujärjestelmän käytännöillä. Yhteiskunnassamme vallinnut käsitys siitä, että sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ei pitäisi toimia vanhempina, pitää kääntää pääläelleen. Trans-, muun- ja intersukupuolisten perheellistymismahdollisuuksia on alettava edistää päättäväisesti ja hedelmällisyyden suojaamiseen liittyvät kysymykset on otettava hoitokäytännöissä keskiöön.

- Nykyisessä lainsäädännössä olevasta transsukupuolisten lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksesta on luovuttava välittömästi. Käynnissä oleva translain uudistus saattaa ratkaista tämän ongelman.
- Intersukupuolisten lasten fyysisen koskemattomuuden ja itsemääräämisoikeuksien kunnioittaminen edellyttää myös hedelmällisyyden suojaamista. Tämän varmistamiseksi on välttämätöntä, että lapsen sukupuolipiirteitä muokkaavat lääketieteelliset toimenpiteet, jotka eivät ole lapsen terveyden kannalta välttämättömiä ja jotka tehdään ilman tietoon perustuvaa suostumusta, kielletään lailla.
- Kattavaa ja riittävää hedelmällisyysneuvontaa on tarjottava kaikille sukupuolivähemmistöille, myös ja erityisesti nuorille. Erityisesti ennen sukupuolen korjaushoitoja ja sukupuolipiirteitä muokkaavia toimenpiteitä on potilaalle annettava riittävästi tietoa toimenpiteiden vaikutuksesta hedelmällisyyteen sekä kaikin tavoin pyrittävä suojaamaan hedelmällisyyttä, jos se on potilaan toiveiden mukaista, ja kertomaan potilaalle esimerkiksi sukuolujen tallettamisen mahdollisuudesta. Hoitohenkilökunnalla on keskeinen velvollisuus ottaa hedelmällisyyteen ja lisääntymiseen liittyvät kysymykset aktiivisesti keskusteluun, ennen kaikkea nuorten henkilöiden kohdalla, joilla lapsiperheellistyminen ei ole tämänhetkisessä elämäntilanteessa ajankohtaista. Potilaan nykyinen tai mahdollinen myöhempi toive lisääntyä ei saa vaikuttaa sukupuolen korjaushoitoihin.

- Kaikille sukupuolivähemmistöihin kuuluville on tarjottava mahdollisuutta tallettaa sulusolujaan myöhempää omaa käyttöä varten, osana sairausvakuutuksen alaista hoitoa. Nykyisin jo laajasti tarjotun siittiöiden tallettamisen lisäksi, munasolujen talletuksesta pitää saada samalla tavalla itsestään selvä mahdollisuus, jos henkilö sitä haluaa. Alkioiden huomattavasti paremman säilyvyyden takia, munasolujen lisäksi tulisi voida tallettaa myös alkiota, mukaan lukien lahjasiittiöillä hedelmöitetyt munasolut.
- Henkilölle on voitava antaa hedelmöityshoitolaian mukaisia hoitoja hänen oikeudellisesta sukupuolestaan riippumatta. Tämänhetkisen lain mukaan voidaan hoitaa vain oikeudellista naista. Käynnissä oleva translain uudistus saattaa ratkaista tämän ongelman.

7. Sijaissynnytyksjärjestelyt on turvattava yhdenvertaisella, kotimaisella säätelyllä

Sijaissynnytyksestä on säädettävä kotimaassa. Sijaissynnytyksen nykyisestä täyskiellosta johtuvat epäviralliset ja ulkomaiset järjestelyt aiheuttavat riskejä kaikille osapuolille. Lainsäädännön lisäksi palvelujärjestelmän tuki perheille on olennaisen tärkeä.

Sijaissynnytyslainsäädännön on oltava yhdenvertainen, eikä se saa sisältää rajoituksia, jotka eivät ole lapsen edun kannalta tarpeellisia. Järjestelyitä ei voida rajata esimerkiksi lapsettomuuden syyn tai omien sulusolujen käytön perusteella. Järjestelyiden pitää olla avoimia myös sateenkaariperheille, mukaan lukien miesparit, itselliset miehet ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat, samoin edellytyksin kuin muille.

Asian valmistelu pitää tehdä perusteellisesti ja tarkastellen avoimesti kaikki vaihtoehdot. Sijaissynnytyksen sääntelemisessä tarvitaan useiden näkökulmien yhteensovittamista. Säätely ei ole yksinkertaista, mutta se on mahdollista. Sääntelemättä jättäminen on huonoin vaihtoehto. Kansainvälis-yksityisoikeudellisen säätelyn on myös turvattava nykyistä paremmin lapsen oikeuksien toteutuminen kansainvälisissä sijaissynnytyksjärjestelyissä. Järjestöt ovat tehneet laajaa yhteistyötä tunnistaakseen säänneltäviä kysymyksiä ja kartoittaakseen mahdollisia ratkaisutapoja.

- Sateenkaariperheiden, Lapsettomien yhdistys Simpukan, Monimuotoiset perheet -verkoston ja Kohtuuttomat ry:n laaja taustamuistio löytyy osoitteesta: <https://bit.ly/3zOsnq1>
- Väestöliiton ja jäsenjärjestöjen laaja lausunto löytyy osoitteesta: <https://bit.ly/3hSwXq8>

8. Hedelmöityshoitojen aito yhdenvertaisuus ja resurssit on varmistettava

Sateenkaariperheiden lapsitoiveiden toteutumisen kannalta hedelmöityshoitojen aidosti yhdenvertaisen saatavuuden toteutuminen on erittäin merkittävää. Yhdenvertaisuuden toteutumisen välttämättömänä edellytyksenä on hedelmöityshoitojen resurssien merkittävä kasvattaminen. Laskevan syntyvyyden vallitessa on outoa, että hedelmöityshoitojen resursseja ei ole tähän mennessä korjattu. Resurssien puutteella perustellaan hoitojen rajoituksia, jotka eivät ole kestäviä yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Hoitojen ulkopuolelle rajautuu kokonaan tai osittain kokonaisia potilasryhmiä. Resurssien lisäksi tarvitaan lukuisia muutoksia hedelmöityshoitolaikiin, yksityisen hoidon sairausvakuutuskorvauksiin ja hoitokäytäntöihin.

- Hedelmöityshoitolaian ja sen käytännön soveltamisen uudistustarpeita ovat ainakin:
 - Henkilölle on voitava antaa hedelmöityshoitolaian mukaisia hoitoja hänen oikeudellisesta sukupuolestaan riippumatta (ks. kohta 6)

- Hoitojen edellytyksenä ei saa olla muiden suostumus. Lisääntymisterveydellisiä oikeuksia on koskettava täysimääräinen itsemääräämisoikeus. Tämä koskee myös avio- ja avoliitossa eläviä, joita täytyy voida hoitaa myös yksilöinä tilanteissa, joissa ei ole tarkoitus, että molemmat tulisivat toimimaan lapsen tosiasiallisina vanhempina.
 - Lakia on selkeytettävä niin, että on itsestään selvää, että on mahdollista istuttaa toisen puolison hedelmöitetty munasolu toisen puolison kohtuun. Lain epäselvyyden takia tilanne on joskus tullut väärintunnistetuksi sijaissynnytysjärjestelyinä.
 - Kumppanuusvanhempien hoitojen on lähtökohtaisesti oltava osa osa myös julkisia hedelmöityshoitoja. Kumppanuusvanhempia on voitava hoitaa perheenä, vaikka osapuolet eivät ole rakkaussuhteessa keskenään. Nykyisin henkilö, jonka siittiöllä munasolu on hedelmöitetty, tulkitaan kumppanuusvanhemmuustilanteissa tunnettuna luovuttajana, mikä esimerkiksi estää ns. tuoresiirron tekemisen, josta aiheutuu tarpeettomaan sukusolujen väliaikaiseen tallettamiseen liittyviä haasteita.
 - Itsellisinä hoitoon hakeutuvien rakkaus- ja muiden läheissuhteiden perusteella ei saa evätä hoitoja. Nykykäytäntö perustuu hyvin vanhakantaisiin käsityksiin rakkaus- ja intiimisuhteista.
 - Geneettisten täyssisarusten mahdollistamiseksi, talletettuja soluja ja alkioita on voitava siirtää yksityisiltä klinikoilta julkisille klinikoille, tarvittaessa myös ulkomailta.
- Yksityisten hedelmöityshoitojen sairausvakuutuskorvaukset myönnettävä kaikista hoidoista, joita julkisessa terveydenhoidossakin tarjotaan. Kelan tulee uudistaa korvausperusteensa vastaamaan STM:n, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslautakunnan ja hallinto-oikeuksien linjausta siitä, että sateenkaariperheitä on hoidettava myös julkisessa terveydenhuollossa.
 - Samoin kuin julkisissa terveydenhuollossa, naisparien ja itsellisten naisten inseminaatiohoidot lahjasoluilla oltava myös yksityisen hoidon korvausten piirissä. Tämä on erityisen merkittävää niin kauan kuin julkisten klinikoiden riittämättömällä resursseilla perustellaan ihmisryhmien jättämistä hoitojen ulkopuolelle.
 - Naisparien IVF-hoitojen korvaamiseksi ei tule vaatia 12 inseminaatioyritystä hedelmöityshoitoklinikalla. Vaatimus on kohtuuton, eikä mikään yksityinen eikä julkinen klinikka käytännössä tee näin monta inseminaatioyritystä ennen kuin siirrytään IVF-hoitoihin.
9. Adoptioyhteistyötä on etsittävä sellaisten ulkomaisten toimijoiden kanssa, jotka sijoittavat lapsia sateenkaariperheisiin. Kotimaisissa adoptioissa kehitettävä ammattilaisten osaamista, jotta sijoituspäätöksiä ei tehdä syrjivin perustein. Adoptiolakia on kehitettävä kohtien 1–4 viitoittamalla tavalla.
10. Lastensuojelun organisaatioiden ja ammattilaisten on kehitettävä toimintatapojaan sekä työskenneltävä asenteellisten esteiden purkamiseksi, jotta voitaisiin lisätä lastensuojelun sijaishuollon perhehoitoa sateenkaariperheissä. Sateenkaari-ihmisiä tulee aktiivisesti informoida ja rohkaista harkitsemaan sijaisvanhemmuutta.

Sateenkaariperheiden lapsia ja vanhemmuutta tuetaan palveluissa ja sosiaaliturvassa

Sateenkaariperheiden asemaa palveluissa ja sosiaaliturvassa on kehitetty jo jonkin aikaa, mutta edelleenkin palvelut ja etuudet eivät tue täysimääräisesti lapsia ja vanhemmuutta. Sosiaaliturvan

uudistamisessa korostuu sateenkaariperheiden näkökulmasta tarve säätää sosiaaliturvaa siten, että se huomioi aiempaa paremmin tosiasialliset perhesuhteet, vanhempien moninaiset läheissuhteet sekä perheiden asumisen kahdessa tai useammassa kodissa. Perheisiin liittyvät käsitteet ja määritelmät on yhdenmukaistettava.

11. Lasten arkea kahdessa tai useammassa kodissa asuen on tuettava

- Sateenkaariperheissä erityisen tärkeää myös kumppanuusvanhemmuusperheissä
- Lasten ja perheiden palvelut, kuten lastensuojelun palvelut, koulukyydit, kotipalvelu, varhaiskasvatus ja terveydenhuolto on turvattava lapselle ja tämän perheelle kaikissa kodeissa, myös silloin, kun kodit sijaitsevat eri hyvinvointialueilla.
- Asumistuki on uudistettava huomioimaan etävanhemmat vuoroasumistilanteissa.
- Vuoroasuva lapsi on katsottava johdonmukaisesti osaksi kaikkia ruokakuntia ja kotitalouksia, joissa hän asuu.

12. Perhevapaita on korjattava tuoreeltaan, jotta perhevapaat tukisivat lapsen hoivaa kaikenlaisissa sateenkaariperheissä

- Lapsen tosiasiallisesta hoivasta vastaavalla henkilöllä tulee olla oikeus vapaaseen. Perhevapaauudistuksen 2022 myötä voimaan tuleva käytäntö, jossa oikeus vapaisiin on ainoastaan oikeudellisilla huoltajavanhemmilla johtaa lukuisiin vaikeuksiin silloin, kun lapsella on myös muita kuin oikeudellisesti vahvistettuja vanhempia ja silloin, kun lapsella on kahta useampi tosiasiallinen vanhempi. Sateenkaariperheissä tämä koskettaa ennen kaikkea niin sanottuja apilaperheitä, jossa lapsella on kahta useampia vanhempia sekä esimerkiksi niitä naisparien perheitä, joiden lapsi on saanut alkunsa niin sanotussa koti-inseminaatiossa, eli epävirallisessa lahjasoluinseminaatiossa.
- Jos pitäydytään periaatteessa, että oikeus perhevapaisiin on ainoastaan oikeudellisilla huoltajavanhemmilla, lakia tulee hioa niin, että hän voi luovuttaa perhevapaita muille henkilöille nykyistä joustavammin, erityisesti useamman kuin kahden vanhemman perheissä.
 - Perhevapaita on voitava luovuttaa keille vain, jotka vastaavat lapsen tosiasiallisesta hoivasta (nyt laki rajaa tiettyihin henkilöihin)
 - Perhevapaapäiviä on voitava jakaa nykyistä suurempi lukumäärä
 - Perhevapaajärjestelmän tulee mahdollistaa myös apilaperheissä jokaisen vanhemman lyhytaikainen kotonaolo lapsen syntymän yhteydessä ilman, että nämä jaksot lyhentävät vanhempainvapaakauden kokonaiskestoa.
- Äitiysavustus on nimettävä uudelleen esimerkiksi ”perhepakkaukseksi”, koska kaikki synnyttäjät eivät ole äitejä ja perhepakkauksen on tarkoitus tukea kaikkien perheen vanhempien vanhemmuutta sekä lasta itseään. Äitiysavustuksen saamisesta myös (kansainvälisissä) sijaissynnytysjärjestelyissä pitää säätää erikseen, kuten kansainvälisen adoption osalta on jo erikseen säädetty.

13. Perheenjäsenen kuoleman taloudellisia vaikutuksia on lievennettävä perhetilanteissa, joissa (kaikkia) perhesuhteita ei ole oikeudellisesti vahvistettu

- Ensisijaisena ratkaisuna on mahdollistettava kahta useamman vanhemman oikeudellinen vanhemmuus, jolloin lapsella on oikeus perintöön kaikilta vanhemmiltaan.
- Omaisuuden testamenttaaminen **ei takaa** rintaperilliseen rinnastuvaa asemaa kuolinpesässä:
 - Testamentinsaajan osakkuus kuolinpesässä riippuu testamentin sisällöstä. jolloin kaikilla testamentinsaajille ei välttämättä ole päätösvaltaa pesän hoitamisessa ja jakamisessa.

- Testamentin vastaanottajalla ei ole oikeutta rintaperillisen lakiosaan, jos vanhemmuutta ei ole oikeudellisesti vahvistettu. Jos perittävällä on esimerkiksi kolme lasta, joista kahden vanhemmuutta ei ole voitu vahvistaa, ainoa oikeudellinen lapsi on oikeutettu vaatimaan lakiosana 50% perinnöstä, kahdelle muulle lapselle jää siis 25%. Kyse on myös perheen lasten välisestä yhdenvertaisuudesta.
- Testamentin vastaanottajalla ei tietyissä perhetilanteissa ole edes oikeutta alennettuun veroluokkaan. Lainsäädäntö tunnistaa tosiasiallisia perhesuhteita vain osittain.
- Jos testamentin vastaanottaja on tosiasiallisen vanhemman ei-oikeudellisesti vahvistettu lapsi, joka on saanut tosiasialliselta vanhemmaltaan ennakkoperintöä, omaisuus ei välttämättä periä takaisin vanhemmalle, jos lapsi sattuu kuolemaan ennen vanhempaa.
- Useamman kuin kahden vanhemman lasten osalta vanhemmuuden oikeudellinen vahvistaminen on ainoa oikea tapa huolehtia lapsen taloudellisesta turvasta vanhemman kuollessa. Jäämistöoikeudellista sääntelyä on kuitenkin tarvetta kehittää niin, että se tunnistaa aiempaa paremmin myös muut tosiasialliset perhesuhteet, esimerkiksi täsmentämällä veroluokkiin liittyvää sääntelyä tosiasiallisten perhesuhteiden osalta.
- Perhe-eläkejärjestelmää on kehitettävä edelleen huomioimaan tosiasialliset perhesuhteet, ja turvattava ennen kaikkea niiden lasten asemaa, joilla on vanhempia, joita ei ole kyetty vahvistamaan vanhemmiksi oikeudellisesti.
- Joissain kahden vanhemman sateenkaariperheissä lapsella ei ole perimisoikeutta molempiin vanhempiinsa, koska vanhemmat ovat eronneet ennen kuin perheen sisäinen adoptio on ollut mahdollista samaa sukupuolta olevien vanhempien perheissä. Tämä tulee korjata mahdollistamalla perheen sisäinen adoptio myös avio/avoliiton ulkopuolella.

14. Myös sateenkaari-ihmisiä on tuettava tahattomassa lapsettomuudessa

Sateenkaariperheet ry:n vision mukaan myös sateenkaari-ihmisillä on oltava mahdollisuus unelmoida lapsiperheestä ja yhtäläiset mahdollisuudet yrittää – mutta tulla myös lohdutetuiksi, jos lapsitoive ei toteudu. Tällä hetkellä sateenkaari-ihmisten lapsitoiveet jäävät aivan liian usein toteutumatta. Tahattomasta lapsettomuudesta joutuvat kärsimään erityisen paljon seksuaalivähemmistöihin kuuluvat miehet, joiden lapsitoiveista vain murto-osa toteutuu. Sateenkaari-ihmisten tahattomasta lapsettomuudesta johtuva suru jää huomioimatta ja ihmiset ilman riittävää tukea. Sateenkaari-ihmisten lapsitoiveet ja niiden toteutumattomuudesta seuraava suru tulee huomioida niin palveluissa, järjestöissä, perheellistymismahdollisuuksien kehittämisessä kuin julkisessa keskustelussakin.

15. Työnantajien tuettava työn ja perheen yhteensovittamista myös sateenkaariperheissä

Työn ja perheen yhteensovittaminen edellyttää perhetilanteestaan kertomista esihenkilölle ja/tai työyhteisölle. Moni sateenkaarivanhempi kuitenkin edelleen varoo perhesuhteistaan kertomista esimerkiksi syrjinnänpelosta. Työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvä lainsäädäntö ja työehtosopimukset useissakaan tilanteissa tunnista kaikkia sateenkaariperhetilanteita. Näin voi tapahtua esimerkiksi äkillisen sairaan lapsen hoitovapaan tai läheisen kuolemaan liittyvien vapaiden kohdalla. Yhdenvertaisuuteen pyrittäessä työpaikoilla pitää siis olla valmiuksia soveltaa lakia ja sopimusta niin, että tosiasiallinen yhdenvertaisuus voisi toteutua.

- Työpaikoille on luotava sellaista sosiaalista tilaa, jossa kukin voi tuoda julki perhetilanteitaan ja niistä kumpuavia yhteensovittamistarpeita oman toiveensa mukaisesti

- Yhdenvertaisuussuunnitelman on tunnistettava sateenkaariperheet
- Turha sukupuolittaminen poistettava työpaikan ohjeistuksista ja käytännöistä, jotta kaikki sukupuolet tulevat huomioiduksi.
- Isien ja ei-synnyttävien vanhempien neuvolakäynnit on hyvä sisällyttää työaikaan. Joustoja tarvitaan myös työntekijöiden tarpeisiin, jotka liittyvät lapsiperheellistymiseen – esimerkiksi hedelmöityshoitoihin, adoptioneuvontaan ja sijaisperhevalmennukseen.
- Julkisten työnantajien on annettava esimerkkiä muille toimijoille työnantajina, jotka huomioivat perheiden monimuotoisuutta suunnitelmallisesti

16. Perhepalveluiden on kohdattava kaikenlaiset sateenkaariperheet asiallisesti ja riittävään tietoon ja osaamiseen nojautuen

Lapsiperheet kohtaavat säännöllisesti lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia hyvinvointipalveluissa. Ammattilaisilla tulee olla riittävät perustiedot sateenkaariperheistä ja valmiuksia kohdata perheiden moninaisuutta ylipäättään. Asiakkaan koko perhesuhteiden kirjo on tunnistettava, otettava mukaan asiakkaan tueksi ja asiakkaan kokeman vähemmistöstressin vaikutukset on huomioitava hänen kohtaamisessaan. Palveluntarjoajilla on velvollisuus kouluttaa henkilökuntaansa, huolehtia syrjimättömyyden ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteiden toteutumisesta, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelmien laatisesta ja sateenkaariperheiden aktiivisesta kutsumisesta palveluiden piiriin.

17. Opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien sisällettävä tietoa perheiden moninaisuudesta varhaiskasvatuksessa, yleissivistävässä ja ammatillisessa/akateemisessa koulutuksessa.

Perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheet ovat luonteva ja tärkeä aihe kaikenikäisille oppijoille. Ammattilaisten on saatava valmiuksia kohdata sateenkaariperheitä ja puuttua erityisiin haasteisiin, joita sateenkaariperheet kohtaavat. Lasten ja nuorten on saatava eväitä omaan kasvuun: moninaisuustaidot tekevät jokaisen olon helpommaksi ja antavat kaikille tilaa hengittää. Hedelmällisyydestä, seksuaalisuudesta ja perheellistymismahdollisuuksista on puhuttava lapsille ja nuorille niin, että myös sateenkaarinuoret saavat relevanttia tietoa omanlaisensa seksuaalisuuden toteuttamisen lisäksi myös omista lapsiperheellistymismahdollisuuksistaan. Perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheet erikseen mainiten tulee liittää kaikkien koulutustasojen opetussuunnitelmiin. Opetussisällöt on jalkautettava myös oppimateriaaleihin, joissa sateenkaariperheiden tulee näkyä muutenkin kuin erillisinä lukuina.

Sateenkaariperheet saavat turvaa Suomesta ja voivat liikkua vapaasti valtiosta toiseen

18. Sateenkaariperheiden vapaa liikkuvuus ja perhesuhteiden yhteinen tunnustaminen varmistettava Euroopan Unionin lainsäädännössä

Sateenkaariperheet kohtaavat epäinhimillisiä tilanteita muuttaessaan tai matkustaessaan Euroopan sisällä. Lapsi saattaa menettää juridisen vanhempansa ylittäessään rajan maahan, jossa samaa sukupuolta olevien vanhemmuutta ei tunnusteta. Aineellinen perhelainsäädäntö ei kuulu Euroopan Unionin toimivaltaan, mutta unionin on vahvistettava komission valmisteltavana oleva lainsäädäntö, joka edellyttää siviilioikeudellisten asiakirjojen tunnustamista koko Euroopassa. Tällöin kunkin maan on tunnustettava

toisessa maassa hyväksytty syntymätodistus, adoptioasiakirja, avioliittotodistus jne, vaikka maille ei voida asettaa vaatimusta perhelainsäädännön harmonisoinnista.

19. Maahanmuutto- ja pakolaiskysymyksissä sateenkaariperheet huomioitava perheenä heidän oikeudellisista perhesuhteistaan riippumatta

Turvapaikka on myönnettävä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kohdistuvan vainon vuoksi, myös lähialueiltamme tuleville. Itäisen Euroopan kiristyneet asenteet ja lainsäädäntö seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan ovat erityinen uhka lapsiperheille, joita saattaa uhata esimerkiksi lapsen aiheeton huostaanotto samaa sukupuolta olevan parin perheestä. Maahanmuuttoviraston on pidettävä maatietonsa hyvin ajan tasalla nimenomaan sateenkaarivähemmistöihin kuuluvien vainon pikaisen lisääntymisen takia. Lapseen kohdistuva uhka on otettava vakavasti. Perheiden yhdistämisen yhteydessä on huomioitava mahdolliset sateenkaariperhesuhteet, joilla suurella todennäköisyydellä ei ole juridista asemaa lähtömaassa.

Sateenkaaripoliitikkaa tehdään suunnitelmallisesti ja hyvin resursoidusti

20. Valtionhallinnon on luotava sateenkaaripoliittinen toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi

Sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien hyvinvoinnin takaaminen vaatii, että valtionhallinto ottaa kokonaisvaltaisen vastuun seksuaali- ja sukupuolivähemmistöpolitiikan luomisesta, toteuttamisesta ja riittävästä rahoituksesta. Monet haasteet ovat poikkihallinnollisia ja niihin voidaan vastata vain kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman voimin, kuten muiden vähemmistöryhmien osalta on jo aiemmin todettu. Suomi on yksi harvoista Länsi-Euroopan maista, jolla ei koskaan ole ollut minkäänlaista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöpolitiikkaa. Viimeisimmät hallituskaudet ovat kirkkaasti osoittaneet, kuinka hapuilevaa, satunnaista ja tehotonta sateenkaari-ihmisten hyvinvoinnin ja oikeuksien kehittäminen on ollut ilman suunnitelmallista edistämistyötä.

Sateenkaarioikeuksien laajaa puutteellisuutta on tuoreeltaan kartoitettu oikeusministeriön julkaisussa Kohti sateenkaariystävällisempää Suomea. Tilannearvio seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa 2021. Linkki: <https://bit.ly/3tltmH3>

21. Kuntien ja hyvinvointialueiden yhdenvertaisuussuunnitelmien ja lapsistrategioiden huomioitava sateenkaariperheet kattavasti

- Kunnalle ja hyvinvointialueelle oma yhdenvertaisuussuunnittelija, joka vastaa sateenkaariasioista
- Sote- ja kasvatusalan ammattilaisille koulutusta sateenkaariperheiden ja ennen kaikkea sukupuolen moninaisuuden kohtaamiseen
- Perheoikeudellisten palvelujen resursseja lisättävä ja henkilöstöllä oltava tietoa monimuotoisista perhetilanteista
- Osaamisen vahvistaminen perusopetuksen opetussuunnitelman ja varhaiskasvatuksuunnitelman yhdenvertaisuus-, moninaisuus- ja sukupuolisensitiivisyystavoitteiden toimeenpanossa

